

Пуковник ЉУБОМИР КОСАНОВИЋ

ОДНОС И МЕЃУСОБНА ЗАВИСНОСТ ФРОНТАЛНИХ И ДЕЈСТАВА У НЕПРИЈАТЕЉЕВОЈ ПОЗАДИНИ

Већ у прошлом светском рату, као и у неким оружаним сукобима и ослободилачким покретима после њега, дошли су до пуног изражаја разни облици и методи извођења ратних и борбених дејстава. Сечена су нова искуства у ваздушно-десантним и поморско-десантним операцијама, фронталним борбеним дејствима и дејствима у позадини противника, затим у дејствима из ваздуха и на мору, а нарочито у комбиновању и усклађивању већине или свих тих дејстава по месту, времену и циљу.

На бази стечених искустава и даљег напретка науке и технике, данас се намеће потреба за решавањем низа важних питања и проблема од којих зависи успешно вођење евентуалног будућег рата. Једно од њих је и питање вођења ратних и борбених дејстава при техничкој и борбеној надмоћности евентуалног противника, које је нарочито важно за оне мирољубиве и независне земље чија је оружана сила релативно слабија, а државна територија мања.

Решењу тог проблема код разних земаља прилази се на различит начин и са разних позиција, што је и разумљиво с обзиром на постојање различитих друштвено-политичких, економских и осталих услова. Но, ипак, посматрајући тенденције његовог развоја у целини добија се утисак да припреме за вођење евентуалних будућих ратних и борбених дејстава све више еволуирају у правцу територијалног облика вођења рата, због чега ће се разматрања у овој теми — полазећи од реалне претпоставке о могућностима истовремене и складне примене фронталних и дејстава у позадини противника — ограничити на извесне проблеме односа и међусобне зависности ових дејстава у неким од важних и преломних ратних догађаја — фаза рата¹⁾.

Из историје је познато да су агресори заснивали своје концепције за освајање и поробљавање других земаља, пре свега, на политичкој разбијености, неспремности и дезорганизацији „жртве“, а затим и на погодној употреби својих снага и супериорније технике. Пошто изненађење и одлучујући обрачуни у почетној фази рата најбоље

¹⁾ У чланку је усвојен термин „фаза рата“. Међутим, за исти појам у војној терминологији и литератури наилази се и на термине „периоди рата“ и „етапе рата“.

одговарају оваквој концепцији, то су агресори у прошлости готово редовно највећу наду полагали у успех у тој фази рата и томе подељавали своје ратне припреме. С друге стране, треба имати у виду и то да поједини браниоци (нападнуте стране) нису имали увек јасне и реалне концепције о организовању отпора и због тога све остале припреме, као што су: планирање операција; мобилизација, концентрација и развој снага; затим, уређење територије, општа организација оружаних снага итд. или нису могле бити спроведене до краја, или нису одговарале конкретној ситуацији и могућностима агресора. На основу таквог стања, а пре свега због политичке разједињености и неспремности народа за борбу, већина нападнутих земаља није била способна да, у почетку рата, реализује замишљени отпор против агресора, активира снаге и да преброди кризу која се обично јавља код нападнуте земље у почетку ратног сукоба. Стога је и почетна фаза рата одувек представљала тежак проблем за земљу изложену агресији. Познати су примери Пољске, Француске, бивше Југославије, и осталих земаља из другог светског рата које, поред осталог, нису успеле да реше почетну кризу па су Немци већ у првим данима рата постигли одлучујуће резултате.

С обзиром на појаву и развој нових борбених, посебно АБХ средстава, на даље усавршавање ратне технике, нарочито електронике, и у вези с тим даље могућности за стварање изразитије техничке супериорности, веће покретљивости и уопште погодних услова за стратегијску и тактичку експлоатацију нових средстава у борби, поготово у офанзивним операцијама, питање почетне фазе рата постаје данас необично актуелан и интересантан проблем за земље изложене могућној агресији, а досадашња гледања у тим земљама на многа питања у вези са припремама, организовањем и реализовањем отпора у почетној фази рата захтевају ревизију. То значи да досадашња шема, према којој су слабији гранични делови браниоца ослонцем на поједине утврђене објекте или, евентуално, линије имали задатак да затворе границу и борбом задрже нападача у граничном и приграничном појасу док се позади граничног фронта оружане снаге не мобилишу, концентришу и развију, није прихватљива за савремене услове. Она је превазиђена већ у другом светском рату. Тим пре неће бити могућна у евентуалном будућем рату који би, нарочито у почетној фази, био неупоредиво бруталнији, жешћи и покретљивији од свих претходних. Код ових разматрања треба имати у виду и то да већ сада, у миру, код већине земаља, а нарочито код оних које би у датом моменту могле да постану агресори, у свим видовима оружане силе постоје у пуној бојевој готовости одређене снаге првих стратегијских ешелона које, према потреби, сваког момента или у најкраћем року могу да буду употребљене. Исто тако, у одређеним условима, сваки овај вид оружаних снага је у могућности да прими на себе главну улогу у току извршења напада. Према томе, неоспорно је да ће такав агресор у почетној фази рата у сваком погледу бити боље опремљен од мале земље и далеко надмоћнији, а посебно у ратној техници коју

може да одвоји и ангажује за остварење својих почетних ратних циљева. У ствари, у савременим условима потенцијални агресори ће вероватно настојати да изненаде свог противника и да већ у почетку ратног сукоба употребе сва потребна и расположива ратна средства — одређене снаге у живој сили, атомско и ракетно оружје, авијацију, тенкове, ваздушне и поморске десанте, и др. ради постизања одлучујућих резултата.

С тим у вези поставља се питање: какав циљ може добити стратегија угрожене стране (браниоца) у почетној фази рата и како она може и треба да реализује тај циљ па да задовољи неопходне услове за даље вођење рата? Пре свега, потребно је нагласити да и угрожена страна која намерава да организује и пружи отпор агресору мора већ у почетним дејствима бити спремна за одбрану и вођење борбе на целокупној својој територији, и то како против његових снага на фронту, тако и против средстава за масовна уништавања, авијације, ваздушно-десантних и других јединица у властитој позадини. Али, пошто угрожене стране, с обзиром на економске и остале услове, нису у стању да стално држе тако масовне готове јединице оружаних снага у кадровској армији, које би, с обзиром на међусобне односе у живој сили, техници и у односу на простор, биле у стању да фронталним дејствима сузбију агресора, оне ће већи део својих јединица морати да мобилишу у почетку операција. Према томе, постављене проблеме ваља решавати проналажењем и реализовањем одговарајућих метода дејства помоћу којих ће се нападачу онемогућити да оствари своје намере, односно, постављањем таквих војно-политичких циљева који ће угроженој страни омогућити да издржи почетни удар нападача и да упоредо с тим изврши мобилизацију и организује даљи отпор против агресора. То значи да већ у почетној фази рата треба ставити целу земљу у покрет и присилити агресора да води дуготрајан рат.

Примена фронталних дејстава. Ово питање је занимљиво пре свега, зато што се у савременим условима питање примене и извођења фронталних дејстава поставља на другачији начин од онога како се то практиковало до сада. Према томе, ваља размотрити какве су могућности угрожене стране и како би она могла организовати и изводити дејства на фронту.

Код разматрања метода извођења борбених дејстава евентуалних будућих агресора постоје основе за претпоставку да ће у овој фази рата основне поставке нападахних операција сувоземних снага највероватније у свему бити саглашене савременим нападним операцијама које се разматрају у операцији и стратегији потенцијалних агресора и да ће оне бити прилагођене условима конкретног ратишта. У том случају угрожена страна требало би да има у виду следеће:

— Реално је очекивати извођење комбиноване нападне операције у оквиру јачих оперативних групација, као што је армија и група армија. Дубина и темпо тих операција зависиће од конкретних услова, с тим што ће нападач настојати да брзо и одлучно продре у дубину

браничевог распореда да би раскомадао, разбио, и по деловима уништи његове снаге, као и да би онемогућио извођење мобилизације.

— Пошто ће евентуални нападач располагати масом моторизованих јединица и осталом ратном техником, везаним углавном за комуникације и проходније земљиште, то ће и његов напад, у првом реду, бити усмерен дуж комуникација и пролазних зона. На вероватним правцима напада нападач ће у почетној фази рата имати могућности да групише своје снаге и оствари потребну надмоћност у живој сили и ратној техници.

— У току операција нападач ће настојати да онемогући планско извлачење, сређивање и нарастање браничевих снага по дубини. Зато ће вероватно тежити да непрекидно одржава силину удара на целој дубини операција. Његове оклопне и остале моторизоване јединице, уз подршку атомских борбених средстава и авијације, примаће на себе улогу носиоца удара и продираће у облику издужених клинова, испред којих треба очекивати ваздушно-десантне јединице разне јачине и намене. Борбени поредак састојаће се од више ешелона. Дивизије из првих ешелона армије (корпуса) неће се задржавати око ликвидације заосталих тачака отпора, нити ће нападати у рашчлањеном борбеном поретку класичног типа, већ четним и батаљонским (групним) колонама, испред којих ће се често кретати предњи одреди. Реке и друге водене препреке нападач ће тежити да савлада из покрета.

— За обезбеђење позадине и саобраћаја на окупираном подручју нападач ће у овој фази рата бити присиљен да одваја и употребљава део оперативних јединица с фронта.

Да би могао рачунати на организовање и успешно извођење одбране по методама фронталних дејстава потребно је да бранилац располаже јаким одбрамбеним снагама, као што су довољан број модерно опремљених дивизија и осталих јединица којима би могао обезбедити потребну густину снага по фронту и дубини, моћна средства ватрене подршке (атомско и ракетно оружје, авијација, тенкови, артиљерија и др.), стратегијска авијација, средства за масовно уништавање у позадини противника, затим да је његова државна територија пространа и довољно дубока, да су земљишни услови повољни за извођење већег броја операција, да је земља привредно и економски снажна итд., итд. У том случају бранилац би имао разлога и оправдања да основну стратегијску концепцију своје одбране заснује искључиво на фронталним дејствима. Могућности одбране мање и независне земље сасвим су другачије. Она не може своју одбрану у првој фази рата заснивати искључиво на концепцији фронталних одбрамбених дејстава, јер је то, с једне стране, у супротности са стварним њеним могућностима (ограничене снаге, слабија ратна техника, непоседовање атомских борбених средстава, итд.), а са друге, ако би у таквој ситуацији снаге браниоца тежиле да се одсудније ангажују и ограниче само на извођење фронталних дејстава на угроженим правцима, нападач би вероватно био у стању да постигне изразиту надмоћност, посебно у

савременој ратној техници, да наметне свој начин ратовања (уништавајући битку) и да већ у почетку рата постигне одлучујуће резултате.

Треба имати у виду и то да је државна територија мање земље релативно ограничена по фронту и дубини, и ако би се она оријентисала само на фронтална дејства могло би се десити да нападач на неколико узастопних појасева, по дубини, уништи и расече њене снаге, да се пробије у слободан простор и да је окупира пре него што она успе да измени ситуацију у своју корист.

С друге стране, ако би се у почетној фази рата одустало од фронталног отпора ради тога да се лакше сачува жива сила и да се она искористи за дејства у нападачевој позадини, онда бранилац вероватно не би успео да изведе пуну мобилизацију оружаних снага и да укључи све компоненте народне одбране у рат. У таквој ситуацији нападнута земља дошла би у тежак положај у погледу могућности даљег вођења рата. Јер, могло би се десити да већа маса њене живе силе, која иначе треба да представља њену надмоћност, постане лак плен нападача, или да се из разних разлога пасивизира. Појавиле би се и остале последице штетне за такву земљу као, на пример, већи део њене ратне технике везане за комуникације и'проходно земљиште не би могао учествовати у рату и постао би лак плен нападача; морал и борбена способност народа знатно би опали, као што би опао и њен међународни углед, што би имало извесних политичких реперкусија на даље ставове евентуалних савезника и осталих мирољубивих земаља, а све би то погодновало евентуалном агресору.

Према томе, већ из наведених конкретних услова и опште ситуације, у којима би се могла наћи једна независна земља, очито је основни стратегијски смисао и циљ фронталних дејстава у почетку рата да се обезбеди извођење пуне мобилизације народа и осталих извора за борбу и да се осигура укључивање свих компонената народне одбране у рат. Зато таква земља нема разлога и оправдања да избегава фронтална дејства у почетној фази рата. Међутим, та дејства морају у свему одговарати стварним могућностима и потребама конкретне земље имајући у виду да се помоћу њих не могу решити сви основни проблеми почетне фазе одбрамбеног рата и да ће снаге које ће их водити бити присиљене да примењују претежно одбрамбена дејства. За разноврсну офанзивну и диверзантску активност по снагама нападача у позадини, иза линије фронта, као и за заштиту и контролу целе браничеве територије потребно је пронаћи, односно предвидети, остале методе (видове) дејства. Но, најпре да размотримо проблеме у вези са могућностима организовања и методама извођења одбрамбених дејстава на фронту. У односу на њих основни захтев је да се донекле уклоне или макар ублаже последице изненађења, с једне и да се што више сачува жива сила, с друге стране, односно, у сваком случају, да се не дозволи масовније подметање живе силе под ударе надмоћније нападачеве технике. Очигледно је, дакле, реч о организовању еластичних и покретних одбрамбених дејстава, која би се могла изводити на угроженим правцима по дубини одређене

зоне све док су целисходна. Код организовања и извођења таквих дејстава, поред општих захтева којима она, у овој фази рата, морају удовољити (као, на пример, коришћење повољних услова земљишта и његово инжињеријско уређење, једновремено поседање угрожених праваца одговарајућим и довољно покретљивим снагама на великој дубини, остварење предвиђеног степена упорности и активности тих снага ради спречавања брзих продора нападача, организовање против-оклопне, противатомско-биолошко-хемијске, противваздушне и противдесантне одбране, као и предузимање свих мера борбеног обезбеђења и осигурања на целој дубини одбране), неоспорно је да ће и сваки предвиђени конкретан случај ангажовања одређених снага у току одбрамбених дејстава нужно условљавати и измене уопште у облику и методу њиховог извођења, а посебно у домену тактике.

Нападнута страна, а посебно мала земља, може се у евентуалном будућем рату наћи у току одбране своје слободе и независности у веома неповољним и доста тешким условима по питању примене фронталних одбрамбених дејстава у почетној фази рата. Због тога ће јој бити отежано да активно дејствује на фронту, а таква дејства — уколико до њих и дође — неће битије утицати на општу измену ситуације. Наиме, у почетној фази рата, док је нападач на одређеним и важним правцима изразито надмоћан и док масовном употребом оклопних и моторизованих јединица, уз подршку атомских борбених средстава, авијације и разних десаната тежи брзим и дубоким продорима, бранилац неће имати могућности да одвоји и групише веће снаге за офанзивна дејства, односно, у таквим условима бранилац не би смео да се истрчава на фронту и да своје снаге изложи великим губицима и могућном уништењу. За њега ће бити далеко важније да обезбеди већу дубину одбране и да погодним и узастопним маневром настоји да сачува континуелност и целину отпора. Тиме се никако не искључује могућност примене офанзивних дејстава на фронту. Напротив, и у најтежим условима одбрамбеног рата она се не смеју запустити, сем у оном случају и за оно време кад на одређеним правцима и не постоји фронталан отпор. Неоспорно је да и метод извођења фронталних одбрамбених дејстава, поред осталог, претпоставља и условљава активност одбране у највећем могућном степену и зато кад год се у одбрани реално пружи прилика треба вршити разне нападе, односно противнападе и противударе ради успоравања и трошења нападача. Али, бранилац не би смео да инсистира на офанзивним дејствима по сваку цену јер, ипак, у почетној фази рата ова активност може да дође до пуног изражаја углавном код нижих и мањих тактичких јединица, а тек ће се касније, током одбране по дубини, стварати повољни услови и за шира офанзивна дејства.

Према томе, да би фронтална дејства могла да одговоре својој намени, битно је да се уоче и максимално искористе сви елементи евентуалне предности и надмоћности над нападачем, којих ће, и поред тренутне кризе код браниоца, у сваком конкретном случају неминовно бити у мањем или већем обиму и степену. Ту, на пример, долази у

обзир општа надмоћност браниоца у живој сили на сопственом ратишту, извођење дејства на властитој територији, боље познавање и коришћење земљишта, морално-политичке и друге предности које могу утицати на примену овог или оног облика и метода фронталних дејстава и сл.

Дејства у непријатељевој позадини. На основу стечених искустава из последњих ратова, а посебно из другог светског рата, као и на основу досадашњих послератних претресања и оцена важнијих проблема који се односе на могућности вођења евентуалног будућег рата у вези са међусобним утицајем и ангажовањем појединих фактора рата (живе силе, ратне технике, простора и времена), сасвим је реално претпоставити да ће евентуалан будући рат неминовно, већ одмах на почетку ратног сукоба, прерасти у свеопшти рат, који ће се водити на целокупном простору зараћених страна и у свим временским условима. У таквој ситуацији све више ће се бријати разлика између фронта и позадине. Исто тако, треба имати у виду да сва досадашња искуства указују на то да се не може водити рат с несигурном позадином, јер недовољно заштићена и слабо организована позадина представља истовремено и најслабију страну оперативног распореда на фронту. С тим у вези потребно је нагласити да се мањевише у свим земљама, па и у оним најјачим и технички најразвијенијим, озбиљно проучавају важнији проблеми који се односе на примену дејства у позадини. Разумљиво је што се овај проблем код разних земаља третира на различит начин и у различите сврхе, зависно од расположивих средстава и циљева који се желе постићи, односно, зависно од тога какав ће рат дотична земља водити и коју ће концепцију применити. Они који овај проблем посматрају са позиција својих класних интереса или агресивних циљева дотичне земље или блока, настоје да прикрију праве узроке, значај, суштину и смисао дејстава у позадини, а поједине форме, методе и обим ових дејстава покушавају да прикажу као „нужно зло“ којем ће углавном прибегавати примитивни и заостали народи. Сем тога, они ове проблеме изучавају више са становишта проналажења и предузимања одговарајућих противмера ради успешнијег парирања ових дејстава и одржавања заузетог и окупираног подручја. На другој страни, већи део је оних који том питању прилазе објективно и научно и који дејства у позадини обрађују као историјски закониту и нужну појаву савременог, а посебно одбрамбеног рата. У том рату дејства у позадини могу наћи и широку примену, односно, могу бити један од облика вођења рата, па и дуже или краће време и једини облик вођења рата ако би дотична земља по питању даље одбране стицајем околности дошла у крајње неповољан положај.

Ако се, дакле, са становишта браниоца детаљније размотре поједини проблеми одбране земље у вези са највероватнијим основним карактеристикама будућег рата, може се доћи до закључка да ће већ на почетку ратног сукоба целокупна браниочева територија бити изложена разноврсним дејствима агресора и управо због тога је бранилац

присиљен да, већ у почетку рата, предузме потребне мере за једно-времену одбрану земље у целини. Међутим, ако је у питању још и одбрана мале земље која се просторно може релативно брзо савладати и чије су оружане снаге знатно инфериорније од снага нападача, онда такав бранилац треба да реши далеко сложеније проблеме. Он ће, у првом реду, бити присиљен да потражи излаз проналажењем одговарајућег начина дејства који ће му омогућити да се у датој ситуацији успешно супротстави нападачу и обезбеди даље вођење рата. По свему судећи, такав бранилац може да реши проблем само ако успе да поведе народни рат на целокупној државној територији. Другим речима, бранилац би поред фронталних дејстава, морао већ у почетку рата предузети разноврсна офанзивна дејства у позадини нападачевих снага и присилити их да се боре на фронту и у позадини. Тиме би бранилац наметнуо нападачу тоталан, исцрпљујући и дуготрајан рат, као и свој начин дејства, силећи га да ратује управо онако како он то не би желео. Дејства браниоцевих снага у позадини непријатеља, тј. иза главне линије фронта, треба у основи да реше два крупна проблема стратегије у почетној фази рата. Прво, да омогуће или олакшају извођење фронталног отпора, а самим тим да допринесу извршењу свих оних циљева због којих се у почетној фази рата и примењују фронтална дејства. Друго, дејства у позадини у току почетне фазе рата заједно са фронталним дејствима треба да обезбеде потребне услове за предузимање наредних дејстава и даље вођење рата. Значи да дејства у позадини треба да се шире и постепено постају масовнија, како би се већим бројем јединица, крупнијим резултатима и ширим слободним простором за маневар и дејство обезбедило успешно вођење рата и под условима евентуалне привремене окупације земље.

У овој фази рата, дакле, пред снаге намењене за дејство у непријатељевој позадини, зависно од ситуације, могу се поставити ови основни задаци:

— Уништавање живе силе и ратне технике на привремено окупираној територији. Тај се задатак може остварити разним офанзивним дејствима на боковима и у позадини издужених клинова непријатеља и дејством против најрентабилнијих објеката у датој ситуацији, као што су резерве и друге борбене јединице кад се крећу ка фронту, или су размештене на одређеним рејонима позади њега, команде места, центри везе, атомска и друга средства за масовно уништавање, авијација и материјал на аеродромима, елементи службе ВООЈИН, позадинске јединице и установе, као и саобраћај на комуникацијама према фронту и сл.

— Запречавање на комуникацијама и воденим токовима, као и разне диверзантске акције у распореду непријатеља.

— Обезбеђење бокова сопствених јединица које изводе фронтална дејства на угроженим правцима. За извршење тог задатка снаге намењене за дејство у позадини размештају се у међупросторе између угрожених праваца или непосредно са стране угроженог правца где се

начелно не очекује дејство непријатељевих снага, али које се ипак не може искључити и где нема сопствених снага које изводе фронтална дејства.

— Извиђање и прикупљање података за рачун јединица на фронту.

— Збрињавање и прихват рањеника од јединица на фронту у случају да се они не могу збринути на предвиђени начин, затим, прихват одсечених и разбијених делова јединица које изводе фронтална дејства а који нису у стању да се извуку на наредне положаје итд.

— Прихват и указивање помоћи цивилном становништву које се нађе на угроженом правцу, као и мобилисање и припрема маса за борбу против окупатора.

— Заштита база и чврста контрола одређене просторије на којој делује дотична јединица у позадини непријатеља.

Што се тиче избора и примене метода и начина борбе у непријатељевој позадини, могу се применити разноврсни облици дејства и борбени поступци под условом да су засновани на конкретној ситуацији и усклађени са општом замисли дејства у позадини и с фронта. У том погледу наслеђена су богата искуства из другог светског и ранијих ратова и покрета која се могу искористити водећи, разуме се, рачуна о измењеним условима под којима ће се одвијати евентуалан будући, а посебно народни рат. Ипак, није наодмет нагласити да вођење борбе у позадини захтева и претпоставља офанзивна дејства као основу свих предузетих акција и борбених поступака. Сем тога, и код дејства у позадини непријатеља, у складу са савременим условима вођења рата, постоје извесни принципи (начела) као што су: изненађење, иницијатива, брзина, одлучност, краткотрајност дејства и скривено повлачење, концентрација и надмоћност, деконцентрација и безбедност итд. који се у овом или оном облику и степену морају применити у току извршавања појединих задатака.

На основу излагања о фронталним и дејствима у позадини у почетној фази рата, као и оцене њиховог утицаја на вођење будућег, а посебно народног рата, може се доћи до закључка да и једна и друга врста тих дејстава у условима садашње, а сигурно и будуће, стварности представљају објективну нужност и неизбежност за већину земаља које се раније припреме и обезбеде потребне услове за њихово остварење. Зато између њих мора да влада дијалектичко јединство и међусобно прожимање и претварање једног у друго, јер се обе врсте међусобно условљавају, допуњују, утичу једна на другу и тако чине јединствену целину без које би се тешко могао водити народни рат против агресора. То је општа оцена. Међутим, разумљиво је да ће зависно од ситуације тежиште борбених дејстава понекад бити изражено више на једној, а понекад на другој врсти. Стога неће бити сувишно да се укратко резимирају и истакну извесни важнији проблеми односа и зависности фронталних и дејстава у непријатељевој позадини у почетној фази рата.

Пре свега, у почетној фази будућег рата пред стратегију мале и независне земље постављаће се извесни међусобно супротни захтеви које она мора решити, као што су да треба што више сачувати живу силу²⁾ а делом и ратну технику за даље вођење рата, с једне, и да је потребно већ у почетној фази рата расположиву живу силу и ратну технику максимално ангажовати у борби и стварати повољне услове за наредна дејства, с друге стране. Или, да треба избећи растурање и парцијално ангажовање снага у одбрани важних праваца, а истовремено обезбедити сигурност, повезаност и непрекидну контролу читаве државне територије. Већ из ових општих захтева види се да се применом само једне врсте дејстава не могу решити наведени супротни захтеви у почетној фази рата, већ да треба тежити њиховом широком комбиновању.

Пошто ће евентуалан агресор, у почетку рата, вероватно бити надмоћнији, посебно у ратној техници, и пошто ће тежити бржим и дубљим продорима, неоспорно је да и одбрана на угроженим правцима с фронта мора бити дубока и ограничити се, углавном, на уставопни отпор по дубини, јер ће у таквим условима и могућности за извођење активних дејстава с фронта бити јако ограничене па и минималне. У вези с тим, одбрамбеним дејствима с фронта не може се поставити за циљ заустављање нападача и одбрана одређених положаја (објеката) и сл. јер би то било у опречности са реалним могућностима браниоца.

Према томе, фронталним отпором не може се решити проблем извођења и нарастања офанзивних дејстава у целини у почетној фази одбрамбеног рата, као ни проблем одржавања потребног простора за маневар снага у наредним дејствима, јер агресор има пуну иницијативу. С друге стране, за успешно вођење одбрамбеног народног рата потребно је да се већ одмах од почетка рата отпочне са извођењем активних дејстава и да се офанзивни вид дејства постепено претвори у доминантни облик вођења рата, како би се од агресора преотела почетна стратегијска иницијатива, односно, потребно је да се у целини избегне примена такве концепције вођења рата која би одговарала непријатељу, а да му се наметне сопствени начин дејства, где ће његова надмоћност бити прилично паралисана. Исти је случај с простором као елементом стратегије одбрамбеног народног рата на коме ће се одвијати фронтална дејства. С једне стране, то ће бити сопствена територија и зато се мора водити рачуна о свакој стопи, а са друге, та је територија код већине земаља по својим димензијама, простору и особинама доста ограничена за извођење фронталних дејстава. На пример, према неким захтевима у погледу простора потребног за извођење крупније (фронтовске или групе армије) нападне операције по дубини (приближно од 250 до 500 км) испада да би се у границама

²⁾ Очигледно је да снаге нападнуте земље у процесу извођења народног рата неће презати пред потребним губицима и жртвама, јер се без њих неће моћи постићи никакви резултати, али губици и жртве морају бити сведени на реалну меру и да у конкретној ситуацији буду сношљиви, односно, да представљају прихватљиву цену и да послуже остварењу основног циља — уништењу непријатељевих и јачању својих снага.

већине мањих земаља могле извести 2—3 одбрамбене операције на фронту. Зато се нужно намеће питање: у случају неуспеха ових одбрамбених операција снаге на фронту могу бити разбијене, земљиште на важнијим правцима и зонама изгубљено и како онда наставити даље вођење рата? Јасно је да се и овај проблем не може решити фронталним дејствима, јер се у току извођења одбране у почетној фази рата расположиви простор позади фронта сваког дана смањује и постаје несигурнији у смислу слободе маневра и заштите од масовних удара савремене нападачеве технике.

Што се тиче примене и извођења дејства у непријатељевој позадини, неоспорно је да и ту има извесних проблема и низ специфичности организацијске, тактичке, а посебно материјалне природе као, на пример: постепено развијање и нарастање снага (јединица) и специфичности у попуни, командовању, снабдевању и збрињавању; тешкоће око употребе технике, слабија ватрена моћ и појачани захтеви за применом активних (офанзивних) дејстава и уопште маневра јединица; затим, специфичности у организовању одбране, а посебно у противоклопној одбрани, као и савлађивање тешкоћа у парирању савремених метода система противпартизанске борбе итд. Но, и поред свега тога, треба нагласити да се тим дејствима углавном решавају спорни проблеми вођења рата у вези са развијањем офанзивних дејстава и очувањем што ширег, макар у прво време и неповезаног слободног простора за маневар. Наиме, јединице у непријатељевој позадини могу својом разноврсном и широком активношћу у великој мери проширити маневар снага на фронту и олакшати им вођење фронталног отпора и тако у најкритичнијој фази рата одлучујуће утицати на успех фронталних дејстава и опстанак фронта. Тиме ће и одбрана малих земаља, поред фронталног отпора, добити широке могућности да на напад агресора већ у почетку народног рата одговори нападом, само на други начин и под другим условима. Посматрајући могућан развој тих дејстава у почетној фази рата, испада да се она углавном могу непрестано развијати и нарастати и у целини сваког дана постајати масовнија и значајнија, док на другој страни у истом томе процесу развоја фронтална дејства могу постепено све више опадати. Зато ће и однос између фронталних и дејстава у непријатељевој позадини, а тиме и њихова улога у задржавању нападача, бити врло различити и променљиви.

За сада практички није могућно макар и приближно тачно предвидети у ком правцу и на који се све начин могу развијати будући ратни догађаји после првих операција, односно, каква оперативнo-стратегијска ситуација може наступити после почетних ратних дејстава у погледу положаја и обостраних могућности за даље вођење рата, а у вези с тим и по питању дужине трајања појединих преломних оперативнo-стратегијских ситуација и њихових основних карактеристика, и сл. Јер, у пракси развој догађаја на одређеном ратишту, а посебно у вези са развојем међународне ситуације и евентуалним догађајима на осталим ратиштима, може имати различит карак-

тер и ток и створити разноврсне услове и односе у којима би се могле наћи поједине зараћене, посебно мање и независне земље у даљем току рата. Тако, на пример, нека мања земља (уколико се већ раније припремила за вођење одбрамбеног рата) која је успела да преброди почетну кризу може бити доведена у ситуацију да настави вођење рата под условима постојања отпора на фронту уз истовремено постојање и дејство другог дела снага на окупираном подручју, или да мора, за краће или дуже време, водити рат без могућности фронталних дејстава. С друге стране, нека мања земља, која из било којих разлога није успела да преброди кризу и која је остала без значајније оружане снаге у границама националне територије, може бити доведена у ситуацију да у условима окупације мора организовати устанак и створити оружане снаге да би продужила вођење рата. У свим поменим и осталим могућним условима вођење рата може се продужити самостално или наслањањем на савезнике. У сваком од тих случајева вероватно ће искрснути и другачији проблеми у вези са односом и међусобном зависношћу фронталних и дејстава у позадини.

Бранилац који је пребродио почетну кризу треба да истовремено решава проблем преузимања стратегијске иницијативе усмеравајући постепено борбена дејства у том правцу. То значи да се у даљем току одбрамбеног рата пред браниоца поставља проблем: на који начин сломити нападну моћ нападача и присилити га на дефанзиву. Од успешног решења тог проблема зависи и перспектива даљег вођења рата. Јер, искуство је показало да уколико раније нападач буде присиљен да макар и привремено измени основни метод вођења рата, утолико бранилац има више изгледа да пре преузме иницијативу у своје руке.

Насупрот томе постоји и чврста основа за претпоставку да ће агресор у евентуалном будућем рату, а нарочито у оквиру општер сукоба, употребити сва потребна и расположива ратна средства, те да је реално претпоставити — уколико се у почетној фази рата и не би успело обрачунати са браниоцем и постићи одлучујуће резултате — да се ипак не би тако брзо и лако одрекао циља агресије и да ће и даље тежити да постигне исти онај циљ који у претходној фази није успео остварити. Користећи покретљивост и ударну моћ својих јединица он ће тада вероватно и даље тежити да задржи иницијативу, да води маневарски рат на фронту и да присиљава браниоца да се одлучније ангажује на фронту и тиме створи рентабилне циљеве његовој савременијој техници.

У таквим условима борба за преузимање иницијативе биће тешка, дуга и веома сложена, а посебно за оног браниоца који у одређеном моменту буде знатно инфериорнији у ратној техници. Зато ће такав бранилац неминовно бити присиљен да иницијативу преотима постепено низом успешних акција и операција како на фронту тако и у позадини нападача.

Кад је већ реч о методу борби за преузимање иницијативе, по свему судећи изгледа да ће у будућем рату онај бранилац који издржи почетну кризу и који правилним коришћењем и нарастањем снага

отпора по дубини и у нападачевој позадини успе сачувати, пре свега, живу силу, а по могућности и континуелност фронта на мањем или већем делу земље, имати више могућности да у даљем току рата слободније делује, да нападачу намеће свој начин дејства и присиљава га да води дуготрајан рат на фронту и у позадини. Наиме, и поред тога што би нападач можда већ и успео да продре дубље у браниочев распоред и освоји мања или већа подручја и што би, можда, још увек био способан за шира офанзивна дејства, ипак стратегијска иницијатива не би више потпуно била у његовим рукама, јер би уместо „муњевитог рата“ брзог тока и одлучних резултата дошао у ситуацију да су му снаге и ангажоване и развучене на фронту, а добрим делом и везане на окупираном подручју, и да се тиме битно промене услови и перспектива дејства.

Полазећи од ових битних и могућних претпоставки може се у основним цртама оценити улога, допринос и међусобна зависност фронталних и дејстава у непријатељевој позадини у даљем току рата.

Пре свега, треба поменути да ће се — уколико бранилац дође у такву ситуацију да и у даљем току одбрамбеног рата, поред ангажовања одређених снага на окупираном подручју, има реалних изгледа да ангажује део снага у фронталним дејствима и ако оцени да ће тиме развући и ослабити нападачеве снаге на фронту, сломити његову нападну моћ, сачувати сопствене снаге и одржати, макар и неповезан, фронт на мањем или већем делу земље — о исходу борбе за преузимање иницијативе решавати у првом реду на фронту. Тада ће и тежиште бити на фронталним дејствима, а борба у непријатељевој позадини имали би за циљ да се олакшају и помогну та дејства.³⁾ Међутим, уколико бранилац услед неповољне оперативно-стратегијске ситуације буде принуђен да привремено одустане од фронталних и пређе на развијање дејстава на окупираном подручју, онда ће и тежиште дејстава бити на снагама у позадини све док се не остваре потребни услови за поновно успостављање фронта на једном или више делова земље.

Кад је проблем поновног успостављања фронта већ додирнут потребно је поменути да би, поред осталог, такав фронт окупираној земљи у датом моменту могао бити наметнут и од стране агресора кад пређе у стратегијску дефанзиву и кад постепено напушта мање важне делове или поједина подручја (покрајине) за чију одбрану нема довољно снага, или ради чувања и економисања снагама и сл. У даљем дејству агресор би вероватно настојао да групише снаге тако да обезбеди упорну одбрану оних упоришта, подручја, праваца и зона без којих не би могао да се одржи у дотичној земљи, односно, без којих у датом моменту не би могао прихватити снаге са неког суседног

³⁾ Познато је да је на сличан начин остварен одбрамбени рат 1941 — 1944. год у границама СССР-а. Наиме, партизански покрет и уопште дејства на окупираном подручју СССР-а остварени су као саставни део одбрамбеног рата, с тим што се о исходу рата у целини решавало у директном окршају армија на фронту, а дејства у непријатељевој позадини имала су за циљ да се олакшају операције на фронту.

ратишта и сл.⁴⁾ С друге стране, такав фронт може бити условљен унутрашњим и међународним развојем догађаја у вези са остварењем крајњих резултата ратних и борбених дејстава. Наиме, пошто у даљем току рата, тј. на крају рата треба да се донесу и одлуке о главним политичким и војним циљевима одбрамбеног рата, којима ће, уосталом, за читаво време његовог трајања бити строго подређена сва ратна и борбена дејства на окупираном подручју, то ће окупирана земља у овом случају морати да реши два важна проблема рата: да настави са успешним извођењем офанзивних ратних дејстава под новим условима и до коначног ослобођења земље, и да на крају рата осигура коначну победу политичког циља рата. Зато ће таква земља у рату неминовно морати да одржи у својим рукама одређене основице са којих ће отпочети дејства у завршној фази рата и да има довољно снага које ће бити у стању да се коначно обрачунају са окупатором и ослободе земљу, с једне, и које ће на крају рата у међународним односима бити снажан фактор за обезбеђење политичког циља рата дотичне земље, с друге стране.⁵⁾ Отуда и захтев да снаге окупиране земље у даљем току рата треба да буду спремне за извођење фронталних дејстава јер ће вероватно, поред дејстава у позадини, морати да изведу и низ крупних и ситних офанзивних операција на фронту ради коначног ослобођења земље.

Но, и поред тога што се овим донекле истиче улога и допринос дејства на фронту, ипак ваља имати у виду да би у суштини у одбрамбеном рату, посебно код малих земаља, у сваком случају дејства на фронту била веома зависна од могућности дејстава у позадини противника и то из више разлога.

Прво, у току извођења одбрамбених операција оне снаге које се боре на фронту најчешће могу бити везане за одбрану угрожених грађана. Истина, оне применом еластичних и целисходних маневара, отпором и активним дејствима могу спречавати и успоравати брзе продоре нападача и да га у извесном степену уништавају и развлаче

⁴⁾ Немци су већ у другој половини 1944. године, да би сачували Србију а посебно Моравско-вардарску долину, као спону са снагама групе армија „Е“ у Грчкој, предузимали шире офанзивне операције у тежњи да развију постојеће снаге НОВ у овој области, затим, да спрече продор осталих снага НОВЈ из суседних области у Србију и да према главним снагама НОВЈ успоставе некакав фронт у овом делу земље.

⁵⁾ Када су јединице Црвене армије 1944. год. избиле на источне границе наше земље познато је да су у то време снаге НОВЈ бројиле преко 500.000 наоружаних бораца формираних у 51 дивизију (15 корпуса и Корпус народне одбране), затим две оперативне групе од по 2 бригаде, 16 самосталних бригада и 130 партизанских одреда, и да су ове снаге већ до тада широм земље, а посебно у Србији, Црној Гори, Босни и Далмацији биле створиле чврсте основице са којих су отпочеле коначан обрачун са окупатором у осталом делу земље. Говорећи о снази наше армије у завршним операцијама, друг Тито поводом десетогодишњице наше Народне армије каже: „У завршним операцијама 1945. године наше оружане снаге имале су на фронтима 800.000 бораца у седамнаест корпуса, педесет двије дивизије, двадесет три самост. бат. и сто седам партизанских одреда. То је била она снага која је ослободила нашу земљу и дала огроман допринос заједничкој борби и савезничким напорима за победу над фашистичком осовином“. (Војно-политички гласник бр. 9/1951. год.).

на фронту. Исто тако, снаге с фронта могу својом ватром и маневром путањама у границама домета (долета) ометати кретање нападачевих снага иза линије фронта и наносити им губитке на фронту и у ближој позадини. Међутим, снаге које изводе одбрамбене операције на фронту најчешће неће имати могућности да озбиљније угрозе нападачеве снаге на заузетом и окупираном подручју и да га присиле да одваја снаге с фронта, или да довлачи резерве, не за појачање (потхрањивање) удара на фронту, већ за одбрану и заштиту извора снабдевања, саобраћаја и уопште важних објеката, без чега ни његов фронт не би могао да опстане. Према томе ове задатке могу успешно извршити само оне снаге које ће на окупираном подручју бити измешане са нападачевим и под тим условима водити борбу. Тиме ће оне бити у могућности да се већ од почетка рата боре за преузимање иницијативе и да растерете фронт и олакшају одбрамбене операције.

Друго, у току извођења нападних операција на фронту, оне снаге које ће се у датој ситуацији наћи у ближој и дубљој позадини могу бити од неоцењиве важности за снаге које нападају с фронта. Наиме, у овом случају јединице намењене за дејство у непријатељевој позадини, поред извођења самосталних нападних операција и извршавања свакодневних задатака на окупираном подручју (уништавање и развлачење живе силе и свих врста борбене технике агресора, ометање саобраћаја и сл.), према потреби могу у току нападне операције преузети и остварити већи и одговорнији део задатака, које у датој ситуацији не би успеле да реше јединице с фронта и без којих се не би могла остварити операција на фронту. На пример: још у периоду борби који непосредно претходи извођењу напада с фронта, снаге у непријатељевој позадини могу развити шира активна дејства ради преузимања иницијативе, измене односа снага и стварања повољних услова у оној зони где се предвиђа извођење напада с фронта. Ради тога оне предходно могу разбити снаге противника на одређеним правцима, ослободити и одржати поједине важне рејоне у ближој позадини и са њих касније вршити притисак према фронту на оним правцима где се предвиђа тежиште напада. У другом случају тежиште дејства тих снага у припремном периоду може бити на везивању јачих противникових снага, у првом реду његових резерви, на неком од мање важних праваца или у дубљој позадини и сл. ради њиховог одвлачења са оних праваца где се предвиђа тежиште напада с фронта.

Очигледно је да би сваки озбиљнији напад с фронта, у коме не би дошла до изражаја складна примена комбинованих дејстава на фронту и у позадини — против савременог агресора који поседује атомска, ракетна и остала средства за масовно уништавање и који у датој ситуацији може располагати већом масом артиљерије, авијације и оклопних снага везаних за фронт — већ унапред био осуђен на неуспех, јер би нападач који би у таквој ситуацији, без употребе атомских и ракетних средстава, ишао за тим да изврши пробој морао изразитије и одлучније груписати снаге на фронту. А свако такво груписање крије у себи опасност да снаге буду изложене великим

губицима, па и поразу. Из тих разлога нападач ће бити присиљен да иде у напад на ширем фронту, а често и са плићим борбеним поретком. Према томе, да би могао рачунати на успех напада с фронта, он ће врло често бити присиљен да део снага са окупираног дела земље (постојећих или непосредно убачених) у одређеним условима групише и усмери према јединицама које нападају с фронта и да тако олакша извршење њиховог задатка. Снаге у непријатељевој позадини могу дејством на правцима продора и испред снага с фронта у великој мери повећати темпо напада тих снага, отворити им пут, прихватити инфилтриране и убачене делове и обезбедити пролазе за брже и дубље продоре у распоред противника.⁶⁾

Конечно, ваља поменути да ће допринос снага у позадини противника, чак и онда кад тежиште операције (напада и сл.) није на њима, често далеко превазићи њихове стварне могућности изражене у јачини јединице у њеној ватреној моћи, поготово код слабије опремљених армија код којих ће врло често извршавати и оне задатке које технички боље опремљене армије остварују помоћу атомских и ракетних средстава, ваздушних десаната, авијације и сл.

Уколико нека мања земља, која је иначе успела да издржи и преброди кризу у почетним операцијама, негде у даљем току рата оцени да због неповољне оперативно-стратегичке ситуације нема више изгледа да се одржи на фронту и сачува фронтална дејства као један од облика вођења рата, она ће ако жели да продужи даље вођење рата бити присиљена да пренесе тежиште борбених дејстава на снаге у позадини нападача и да привремено напусти вођење рата по методама фронталних дејстава. Исти случај, зависно од ситуације, може наступити и раније или касније, тј. у почетној или некој другој фази рата. То значи да ће у савременим условима одустајање од даљег фронталног ратовања и преношења тежишта борби на снаге на окупираном подручју, углавном, представљати израз крајње нужде. С тим у вези очигледно је да ће и сам прелаз на овај облик вођења рата битно изменити карактер и метод извођења борбених дејстава у даљем току рата. Према томе, корисно је да се изнесу и размотре неки важни и нови проблеми тих дејстава у савременим условима.

⁶⁾ Интересантно је овде поменути да је 1945. год. после стабилизације Сремског фронта и фронта у Босни и Лици, као и пре почетка завршне офанзиве ЈА, око $\frac{1}{2}$ снага ЈА било на окупираном подручју, тј. иза главне линије фронта, које су успешно садејствовале и обезбедиле брзе продоре снага с фронта. Од укупно 53 див. у времену од 1. III до 10. IV 1945. године било је на фронту 26 дивизија на окупираном подручју, тј. иза главне линије фронта 16 дивизија, 3 самосталне бригаде и велик број партизанских одреда и других јединица; на обезбеђењу и чишћењу сопствене позадине (у Србији, Македонији, Црној Гори, источној Босни) 8 дивизија и у резерви Врховне команде 3 дивизије. Исто тако, познато је да је Четврта армија на почетку нападне операције извршила напад са пет дивизија на фронту у Лици, док је осталих 8 дивизија дејствовало у дубљој и ближој позадини иза главне линије фронта, усмеравајући своја дејства на садејство и олакшање продора јединица с фронта. (*Завршне операције за ослобођење Југославије 1944—1945*, издање VII, стр. 478, 479, 485, 516, 520. и 540.).

Што се тиче агресора реално је очекивати да би он и даље, иако под новим условима, тежио да уништи браниочеве снаге и да сломи њихов отпор. Његов циљ би био да спречи или ограничи вођење народног рата, да држи под контролом окупирано подручје и да врши економску експлоатацију земље. Због тога би он и даље био присиљен да има јаке снаге на дотичном ратишту, с тим што би морао извршити одговарајућу њихову поделу. Део оклопних и брзих јединица, расположиву авијацију, хеликоптере, атомска, ракетна и друга ратна средства морао би држати прикупљена и размештена на више погодних и важних рејона у земљи ради брзе интервенције на угроженим деловима одређених подручја, за покретно обезбеђење на појединим комуникацијама, као и за предузимање активних дејстава против снага окупиране земље. Други део снага окупатор ће морати да веже за одређене објекте које ће у сагласности са циљем окупације сматрати као приоритетне.

На преосталом делу територије и тамо где не би имао својих снага, окупатор ће настојати да повременим упадима или проналажењем колаборациониста и сл. оствари контролу. То значи да ће савремени окупатор, за разлику од онога у прошлом рату, настојати да искористи све предности које му пружају савремена, а посебно нека нова ратна средства, због чега ће и систем окупације бити знатно савршенији и тежи.

У истом том процесу борбених дејстава неоспорно је да би расположиве снаге окупиране земље, нарочито у прво време, морале бити ослобођене од упорног држања неких објеката и да су размештене тако да и на најширем плану могу развити разноврсна офанзивна дејства. За њих и даље остаје актуелан и примаран принцип да се окупатор што више троши, развлачи и прикује за одређене објекте (рејоне) јер је то најбољи начин да му се наметне своја воља. Зато би и циљ борбених дејстава снага окупиране земље у овом случају требало поставити тако да се комбинацијом офанзивних дејстава разне јачине и намене по целом националном ратишту развлаче и почесно уништавају окупаторове снаге, ослобађају поједина подручја, мења однос снага и постепено задобија општа иницијатива.

Поред изнетог, треба имати у виду да би понегде у почетној фази окупације, нарочито ако је дошло до наглог преношења дејстава с фронта у позадину, код једног дела снага окупиране земље могла наступити извесна криза у вези са могућностима и облицима дејства у односу на раније услове. У току извођења операција на фронту оперативни распоред агресора био је мање-више сав у покрету а нарочито у нападним операцијама, јер су све његове јединице, ради обезбеђења темпа и дубоких продора, морале непрестано да се крећу и премештају и зато он није имао могућности да се утврђује и јаче обезбеђује. У таквим условима било је много погодних и рентабилних објеката за дејство иза главне линије фронта. То указује на потребу да се у новим условима посебна пажња обрати припреми и извођењу борбених дејстава, а нарочито са аспекта предузимања свих мера бор-

беног обезбеђења и сл. У вези с тим захтевима јавља се питање који се борбени поступци и, уопште, методе и форме извођења борбених дејстава могу применити у борби са окупаторовим снагама у савременим условима ради остварења опште стратегијске замисли? На то питање донекле пружа одговор наш НОР и низ других савремених национално-ослободилачких ратова и покрета. Суштина појединих борбених поступака, метода и начина извођења борбених дејстава из тих ратова вероватно би могла да нађе своју пуну примену у сличним условима и у евентуалном будућем рату, а посебно у оквиру нижих тактичких јединица. Међутим, код решавања овог проблема ипак треба бити веома обазрив, пошто се у рату какав би вероватно био будући, у коме би обе стране располагале већом масом савремене ратне технике, не би смела апсолутизирати и пренагласити искуства из тих ратова и изводити борбена дејства по њима, јер је познато да у пракси сваки квалитативно нови општи и посебни услови дејства нужно мењају многе борбене поступке и форме њиховог извођења.

Познато је, такођер, да у оваквој ситуацији све снаге окупиране земље треба оријентисати претежно на извођење разноврсних офанзивних дејстава којима се обезбеђује успешно вођење одбрамбеног рата, а посебно у борбама на окупираном подручју. Међутим, поставља се питање: да ли то треба да буду фронтална офанзивна дејства где би се остварио неки, макар и делимичан, фронт у оквиру појединих предела у земљи, или да се синхронизују разноврсна офанзивна дејства у оквиру појединих оперативно-стратегијских јединица и сл. односно, да ли треба изводити нека крупнија борбена дејства (операције) и када?

Очигледно је да у почетном делу окупације снаге дотичне земље, начелно, неће имати реалних услова ни потреба за извођење фронталних дејстава, јер такав фронт у стварности неће ни постојати већ ће постојати опште шаренило и обострана измешаност снага, односно, снаге и једне и друге стране вероватно ће у прво време бити тако размештене и распарчане у свим деловима окупиране земље, да ће слика тог распореда објективно давати изглед обостраног окружења у целини и по деловима. Касније, у процесу извођења дејства, тј. негде у другом делу ове окупације, кад се окупатор довољно истроши, развуче, ослаби и присили на већу везаност и пасивнији отпор и кад се постепено смањи окупирана, а прошири слободна територија, и у вези с тим ослободе неке покрајине или више одвојених и већих покрајина, може доћи до образовања неких, макар и одвојених фронтава, а тиме и до потребе фронталних дејстава.

За снаге окупиране земље биће у првој фази окупације најважније да развију широка офанзивна дејства и да у виду покретних и синхронизованих акција и борбених дејстава широм земље непрекидно задају ударе окупатору, односно, да му истовремено на што већем броју места и на широком подручју наносе макар и ситне губитке, како би се његове снаге што више развукле и поцепале. То је далеко повољније него да се по сваку цену врше неке крупније

операције које би захтевале одлучније груписање јачих снага, а тиме условљавале и веће губитке и ризик. Касније, када се задобије више иницијативе и када се окупатор довољно развуче и присили на већу везаност својих снага, могле би се применити и синхронизовати поједине крупније операције⁷⁾ ради лакшег остварења опште оперативне и стратегијске замисли. Ово мишљење међутим, не би требало схватити тако да оно у начелу одбацује могућност извођења операција стратегијског значаја у првој фази окупације. Напротив, оне ће бити пожељне и на почетку ове фазе уколико буду постојали повољни услови за њихово извођење.

Ако се има у виду основни захтев да армија мора имати одређени простор на коме ће постојати и дејствовати, може се доћи до закључка да ће борбена ситуација вероватно чешће налагати да се на окупираном подручју изводе и одбрамбена дејства. Очигледно је да ће се одбрана начелно примењивати кад сопствене јединице бране слободну територију да би спречиле брзе продоре окупатора преко одређених подручја и створиле време потребно за прелаз у офанзивна дејства на неком другом правцу, кад обезбеђују офанзивна дејства и операције и ако окупатору успе да им наметне одбрану у окружењу. Одбрана коју изводе те снаге мора бити веома покретна, еластична, кратка и активна уз широко комбиновање дневних одбрамбених и ноћних офанзивних дејстава и примену познатог принципа из НОР-а по коме губитак једног дела територије мора бити надокнађен освајањем другог дела. Одсудно треба бранити само оно без чега се у одређеним условима не може опстати.

На основу свега што је изложено о процесу борби на окупираном подручју могло би се закључити следеће:

— Целокупна замисао извођења борбених дејстава, а самим тим и очекивани успех у ослобођењу од окупатора, у првом реду мора се темељити на максималној примени и експлоатацији разноврсних офанзивних дејстава и акција, с тим што треба ићи од почесних ка општем успеху, односно, од већег броја мањих, ка мањем броју већих акција и операција. У противном снаге окупиране земље не би могле да рачунају на веће успехе, а самим тим би се довело у питање и даље вођење рата. Зато се не би могло уопштено рећи и одредити који ће облик и метод офанзивних дејстава више доћи до изражаја и на коме ће бити тежишта целокупних ратних и борбених дејстава. Очигледно је да би то у једном случају могла бити офанзивна дејства на фронту, а у другом у непријатељевој позадини. Стога је корисно изучавати и развијати теорију односа и међусобне зависности дејства у позадини и на фронту у стратегијским и тактичким оквирима и изналазити нове облике и начине њихове примене у складу са захтевима савре-

⁷⁾ Разумљиво је да ће се и ове нападне операције, како по своме циљу и задатку, тако и по ангажовању снага, простору и начину извођења, битно разликовати од досадашњих, као и од оних савремених нападаних операција како их замишљају и предвиђају неке блоковске армије.

меног рата и на бази општег прогреса науке и технике, као и могућности дотичне земље.

— У вези са могућним развојем догађаја у току савременог рата изгледа да дужина трајања окупације једне земље неће зависити само од међусобних односа и развоја догађаја на дотичном ратишту већ, можда и у првом реду, од развоја догађаја на осталим ратиштима, као и од међународне ситуације уопште. То значи да ће конкретни унутрашњи чиниоци у некој мањој земљи, тј. сопствене снаге, с ослонцем на опште међународне услове, бити пресудни за даље успешно вођење рата. Зато је за мању и независну земљу необично важно не само сачувати живу силу, него и да њене оружане снаге у даљем вођењу рата стално јачају, да би се на крају рата појавиле као важан фактор у коначном ослобођењу земље. Кад ће наступити моменат коначног обрачуна с окупатором очевидно није могућно унапред одредити јер у конкретној ситуацији могу да наступе разни случајеви, како у односу на време задобијања опште стратегијске иницијативе, тако и у односу на дужину трајања окупације⁸). У општим ратним сукобима, где обично постоји велик број одвојених и различитих ратишта, мања и независна земља која може сама држати своје ратиште и која може имати савезнике у том рату, треба да отпочне коначни обрачун с окупатором тек онда кад међународна ситуација и стање на савезничким фронтovima пруже сигурну перспективу да се рат ближи крају, односно, када се већ у унутрашњој и међународној ситуацији створе потребни услови за предузимање коначног обрачуна. Ово ће, изгледа, бити нарочито важно у евентуалном будућем општем ратном сукобу. Јер, свако истрчавање може нанети озбиљне губитке и сувише исцрпсти оружану силу дотичне земље, с једне, а свако закашњавање у самосталном ослобођењу своје земље може имати штетних последица на крајњи политички циљ рата, с друге стране.

— Када је реч о извођењу ратних и борбених дејстава уопште, а посебно код мањих земаља, у вези са чувањем и сталним јачањем основног фактора рата — живе силе — ваља имати у виду да ће једна од основних карактеристика будућег рата са гледишта примене средстава за масовно уништавање управо и бити у томе да се пораз може претрпети не само у почетку рата, него и у његовим последњим

⁸) У току другог светског рата на главним савезничким ратиштима (Источни и Афрички фронт) већ на почетку 1943. године било је решено питање опште стратегијске иницијативе, тј. наступила је прекретница другог светског рата у којој су савезници до краја рата одржали општу стратегијску иницијативу.

Исто тако, снаге НОВЈ су у току 1942. г. углавном биле задобиле општу стратегијску иницијативу на југословенском ратишту и готово у целини је задржале до краја рата. Међутим, операције НОВЈ за коначно ослобођење земље отпочеле су тек у другој половини 1944. године, кад је Врховни штаб пренео тежиште рата у источне области наше земље, тј. када су поред субјективних услова створени и повољни објективни (приближавање Црвене армије, дејства на италијанском ратишту, десант у Нормандији и сл.), који су наговештавали брз свршетак рата у целини.

моментима, наравно, уколико дотична страна не спроводи доследно и непрестано све потребне мере обезбеђења и осигурања у свим условима, независно од тога да ли је у дефанзивни или офанзивни.

У савременој теорији о рату, као резултат тежњи и захтева, неопходно је да се пронађе решење за примену такве стратегије и тактике у вођењу ратних и борбених дејстава које и мањим независним земљама и њиховим оружаним снагама осигуравају иницијативу акције. Јер, познато је да се против надмоћнијег агресора у савременим условима не може успешно водити рат на начин као што га он води. Управо из те перспективе и треба посматрати целисходност примене одређене концепције вођења рата са свим њеним елементима. Зато правилно схватање суштине и значаја, као и могућности и начина примене и извођења дејстава на фронту и у непријатељевој позадини у савременим условима и јесте веома важан фактор у даљем обучавању и припреми земље за вођење народног рата. Исто тако, обавезна примена и повезивање тих дејстава при обучавању личног састава у домену тактике и стратегије је предуслов за умешност и оригиналност идеја у конкретним борбеним условима. Затим, доследно и упорно проучавање свих фактора који, на овај или онај начин на све врсте дејстава омогућује да се уопште искристалишу најповољнија начела и борбени поступци за њихову примену и извођење.
